

rábbi kutatás során a terület átvágása nem altalajig történt, a jelen mélyítés során 3 méteren Mátyás-kori pénz került elő és a sziklafelszín megközelítően 4 méteren jelentkezett. A kaputorony alatti területen egy faszerkezetes építmény nyomai jelentkeztek, amelyet az 1682. évi inventárium is említ.

Az alsóvár északi szakaszán a sziklafelszínt viszonylag nagy felületen megfaragták, annak nyugati szélén téglány metszetű árok fut, belső oldalán helyenként cölöplyukakkal. Ez már az 1964. évi ásatás során is előkeült. Az objektumot a palánkárok első periódusának tekinthetjük. A két Ny-K-i árokban egy falkiszdedési árok és egy palánkfal árkanak betöltése került elő, ezek feltehetően a későbbi periódushoz tartoznak.

A feltárás során elsősorban kora újkori leletanyagot találtunk, nagyszámú mázas és mázatlan kályhacsempét és használati kerámiát. A falkutatás a palotától keletre fekvő falsoros északi végén álló kisméretű őrtorony/bástya falszerkezeteit érintette. Az őrtorony téglalap alakú, boltozatos, háromszintű építmény. Boltváltalai a palota keleti homlokzati falán láthatóak, a boltozott szintre egy jelenleg ablaknak használt szűk ajtón lehetett átmenni.

A vár és környezetének többszöri bejárása alapján nyilvánvalóvá vált, hogy az alsóvár területe nagyobb, mint azt korábban feltételezték.

KOPPÁNY ANDRÁS – ÉDER KATALIN

32. Bonyhád, Köles-földek

(Tolna megye) Ø

Egy 1746-os térképen (TMÖL, T. 20.) ábrázolt templomrom helyének felkutatását kíséreltük meg. A Völgységimalomárok Ny-i oldalán, a Jung-majortól DNy-ra, az árokba ÉNy felől folyó pataktól DNy felé kb. 800 m hosszan bejártuk a kukoricatarlóval borított domboldalt, de csak néhány apró tégladarabot találtunk elszórtan a dűlő legkeskenyebb részén. Az országúttól Ny-ra szintén nem találtunk régészeti leleteket. Mivel a templom kétségtelenül erre a területre lokalizálható, további terepi kutatás szükséges.

ÓDOR JÁNOS GÁBOR – K. NÉMETH ANDRÁS

33. Bóly határa

(Baranya megye) Ö, Kö

2002. március 25. és április 22. között a Janus Pannonius Múzeum Régészeti osztálya munkatársai terepbejárást végeztek a tervezett M6-56 gyorsforgalmi út Baranya megyei szakaszán.

Sajti-dűlő: A 23130. pontnál a nyomvonal keleti oldalán, a nagynyáradi vízfolyáson felül, a K-Ny irányú dombvonulat északi oldalán, 200×200 méteres kiterjedésű településnyomokat találtunk (69. sz. lelőhely).

Vasút alatt: A 23134. pontnál egy K-Ny irányú dombvonulat déli oldalán, vizes nádasra hajló parton regisztráltuk a 70. sz. lelőhelyet. A szántásban sárgás,

agyagos foltok jelezték a középkori települést. A lelőhely kiterjedése: 400×200 m.

Munkatársak: Nagy Erzsébet, Gábor Olivér régészek, Krasznai Péter ásatási technikus, Tari Józsefné gyűjteménykezelő.

KÁRPÁTI GÁBOR

34. Bölcse, Sziget

(Tolna megye) B

A 2002. november 4. és 15. között végzett feltárás célja az 1995-ös leletmentés során dr. Tóth Mihály földjén megfigyelt urnamezős bronzfeldolgozó műhelykörzet további kutatása volt. A Duna árteréből alig kiemelkedő É-D irányú dombhát legmagasabb részén, a D-i telekhatártól húzott 3 m széles 15 m hosszú szelvényünkben 40 cm mélységben mindenütt az eredeti bolygatatlan saras, infúziós lösz altalaj jelentkezett, amelyet csak némileg színezett el a szántott réteg szürke humuszos beszűrődése. A bolygatott rétegben talált rengeteg késő bronzkori cserép ellenére a szelvényben eredeti járószintet vagy lemélyedő objektumot egyetlen esetben sem sikerült megfigyelnünk. Mindössze az eredetileg kitűzött szelvény végében a Ny-i oldalon egy műhelygödört bontottunk ki, mely gazdag urnamezős kerámiaanyaga mellett bronz tokos baltát, olvadt bronzcseppeket, fémöntéshez használt homokköveket tartalmazott. A műhely bontását nem tudtuk teljesen befejezni.

Az urnamezős kultúra tömegesen előforduló, jellegzetes síkozott- illetve turbántekercses peremű edénytöredékei mellett olyan, egyedinek tekinthető tárgyak is előkerültek, mint pl. az 1995-ös leletmentés idején talált öntőmintába illő tokos balta, „holdbálvány”-ok illetve zoomorf fülű edény összeillő darabjai, a korszakra kevésbé jellemző „szoptatóedény”.

A leletek a Wosinsky Mór Múzeumba kerültek.

SZABÓ GÉZA

35. Bölcse határa

(Tolna megye) Kö

2002. október 15-én és november 6-án terepbejárást végeztünk a területen, középkori templomhelyek felkutatása céljából.

Kis- és Nagy-lesvölgy között: Újra azonosítottam a Szelle Zsigmond és Szabó Géza által is ásatással kutatott középkori templomhelyet a 6-os úttól K-re, a paks-dunaföldvári vasútvonal feletti, bozóttal benőtt földnyelven. A kutatóárkokban néhány falrészlet máig kivehető.⁴

⁴ A jelentésben szereplő Paks környéki templomokra (Bölcse, Kajdacs, Nagydorog, Németkér, Madocsa, Tengelic) bővebben: K. NÉMETH A.: „Mostan helyét az eke hasítja és a szél fojdogálja” Középkori templomok Paks környékén (Mutatvány egy készülő megyei összefoglalásból). Paksi Múzeumi Füzetek 3 (2003).

Szentandrás-puszta: A Szabó Géza és Szécsi Attila által azonosított középkori falu- és templomhelyen végeztem terepbejárást. A pusztát K-i szélén húzódó vasútvonaltól K-re, a két patak közti dombháton D-i részén, a keletkeleti patak Ny-i oldalán É-D irányban húzódó kiemelkedően azonosítottam a főleg kőből épített középkori templom helyét. A hely kevés, de igen nagy méretű kővel, kevesebb téglával és a templomhelytől D-re némi embercsonttal borított. Középkori kerámiát jobbra a templomnak helyet adó domb D-i és Ny-i oldalán találtam.

K. NÉMETH ANDRÁS

36. Budajenő, Hegyi-szántók (MRT 13/1 k. 2/9 lh.)

(Pest megye) B

Lakossági bejelentés alapján szereztünk tudomást a budajenői lakópark bővítéséről, amelynek területe a Hegyi-szántók néven ismert, 9. lelőhelyre esik. A lelőhelynek a még fel nem tárt területére (közel a felére) még a kilencvenes évek végén épült a lakópark első üteme. A négyhónapos megelőző feltárás során majdnem 10 hektáros területet sikerült megkutatnunk. Az egyrétegű település több, mint 800 objektumán kívül két, illetve három helyen sikerült nagyobb építményekre utaló cölöplyuk-sorokat feltárnunk.

Az objektumok túlnyomó többsége hulladékgyűjtő volt, csak ritka esetben észleltünk egymásba érő gödröket. Az objektumok közül néhány fazekassághoz köthető (ezt tűzhelynyomok, félkész áruk jelzik), voltak tárolóvermek, néhány gödörkomplexum anyaggyűjtő funkcióval bírhatott, volt néhány tüzelőgödör és textilművességgel kapcsolatos objektum (orsógombok, orsókarikák, szövőszéknehezékek utaltak erre). A gödrök betöltéséből igen nagy mennyiségű kerámiaanyag – amely alapján a telep a Vátya III–Koszider időszakra datálható – és állatcsont került elő. Néhány pattintott kőeszköz, csonteszközök, egy apró bronzlemezdarab, egy bronztű, egy borostyánkődarab, valamint két homokkőből készült öntőmintadarab is előkerült.

A 11. sz. kutatóárokkal átvágtuk a teleptől északra húzódó sáncot, amelyből szintén Vátya III–Vátya Koszider kerámiatöredékek kerültek elő. Az eddig ismeretlen erődített részen belül a terepadottságok miatt, és mivel a beépítésre szánt területen már túl voltunk, csak egy kutatóárokot tudtunk húzni, amelyben régészeti leletanyag, objektum nem volt.

Az erődített telepek az erősödő társadalmi tagozódással összefüggésben megjelenő települési hierarchia jeleként értékelhetők. A telepen végzett bronzöntésre utaló öntőminták és bronzsalak tovább gyarapítják azonos megfigyelések számát, amelyek alapján feltételezhető, hogy a korszak bronzművessége az erődített telepekhez kötődött. A stratégiai fontos erőforrás – a szerszámok, fegyverek és presztízstárgyak előállítására használt bronz – feletti ellenőrzést az erődített telepeken

elő társadalmi elit tartotta kezében. Ugyancsak az elit jelenlétét jelzi a távoli kereskedelmi kapcsolatokat jelző presztízstárgy, a borostyán megjelenése.

Magyarország Vátya III.–Vátya Koszider periódusának legnagyobb területen megkutatott telepe megkülönböztetett figyelmet érdemel. Alpár, Százhalombatta lelőhelyek mellett Budajenő, mint nagy felületen feltárt egyrétegű erődített telep, kiemelkedő helyet foglal el a koszideri időszak erődített telepeinek sorában.

Munkatársak: Kalácska Róbert, Reményi László.

REPISZKY TAMÁS

37. Budakalász, Zöld-barlang

(Pest megye) R, LT, Ró, N, Á, Kk

A Zöld-barlang a Nagy-Kevély K-i oldalában, az egyetlen, magasan elhelyezkedő, rég felhagyott, kisebb mészkőfejtőtől kb. 100 m-re található. 2002-ben végzett feltárása során lényegében ugyanazok a régészeti korszakok leletei kerültek napvilágra, mint a 2001-es esztendőben. A barlang bejáratától 5,5 m-re, egészen a kürtőig, a teljes bal oldalon meghagyott hosszanti tanúfal szépen illusztrálja a barlang betöltését. A felső réteget egyre vastagodó (35–1,90 cm-ig), laza, kötőmelékes, fekete-barna humusz alkotta, amely alatt vörös agyag volt. A felső réteg igen kevert volt, rétegződéseket, tűzhely nyomát nem sikerült benne megfigyelni. Pregnánsan jelentkező járósintet ugyan nem figyeltünk meg, de minden bizonnyal a vörös betöltés feletti igen kemény, kalcitos réteg lehetett a rézkori felszín a barlangban. Közvetlenül a kemény kalcittörmelékes réteg fölött szinte kizárólag rézkori töredékek voltak. (Csupán egy alkalommal észleltünk két római és egy középkori kerámiatöredéket.)

Az 5,5 m-től 8,5 m-ig terjedő megkutatott területen az edénytöredékek nagy része a középső rézkor Ludanice csoportjába sorolható. Ugyanebbe a korba sorolható egy majdnem ép „kupicás” pohár, néhány pattintott kőeszköztöredék, egy limnokvarcitpenge, egy enyhén sérült baltácska. A kerámiatöredékek kis része kelta, illetve római kori. Egy-két oldaltöredék népvándorlás kori. Előkerült egy 10–11. századi hullámvonalaköteg díszes oldaltöredék, és néhány 13. századi (pl.: egy kereszt fenékbélyeges szürke) töredék is.

A barlang kanyarulatától az akna felé egyre csökkent a régészeti leletek száma. A leletszegénység kb. a 8. métertől volt leginkább tapasztalható. A 8,5–9,6 m közötti szakaszon, ahol a bal oldalon szépen kirajzolódott kb. 5–10 cm-re a felső humusz alatt egy sárgás réteg, mely minden bizonnyal egy újkori beásás eredménye. Innen került elő 2 oligocén hárshegyi homokkő, melyek lehettek fenőkövek is, mert az éleiken nem természetes kopásnyomok észlelhetők. (Legközelebb ilyen kő csak a távoli gerincen borítja a dachsteini mészkövet.) A 8,5–9,6 m közötti terület leletei közül 1–2 római töredék, 2 darab 10–11. századi hullámvonalas ol-